

Institutionen för hälsovetenskap

Arbetsmarknadsåtgärd – Bra för individen?
Erfarenheter av interventionen Ris till flis
En kvalitativ studie

Isenberg, Catharina
Isenberg, Stefan

Examensarbete (Rehabiliteringsvetenskap, C-nivå) 15 hp
Juni 2011
Östersund

ABSTRAKT

Tidigare forskning har visat att förvärvsarbete tillfredsställer både psykosociala och ekonomiska behov och även att kompetenstillförsel är en framgångsfaktor för en individs upplevelse av livskvalitet. Syftet med denna studie var att undersöka individens erfarenheter av förändring i livskvalitet genom projektet "Ris till flis". Vi valde att göra en fallstudie, där det unika i studien var individens upplevelser av förändring, genom att de blev anställda av kommunen under ett år. Vi ville med vår studie kunna förstå hur individerna upplevde deltagandet i interventionen, och gjorde därför en fenomenologisk, hermeneutiskt inriktad studie. I studien ingick fem individer mellan 25 och 52 år som alla hade varit långtidsarbetslösa upp till tio år och uppburit försörjningsstöd av kommunen. De individer vi intervjuade kom från olika sammanhang, med representanter från båda könen, olika åldrar och från olika länder med skiftande kultur. En intervjuguide med semistrukturerade frågor gjordes. De 30 till 45 minuter långa intervjuerna spelades in, transkriberades ordagrant och allt material sammanställdes i de redan givna kategorierna från intervjuguiden. Analysen gjordes genom att vi med ett reflexivt förhållningssätt, mellan helhet och delar, tolkade både det manifesta och det latent i intervjuerna; en hermeneutisk meningstolkning. I resultatet fann vi tre teman som var viktiga att ta fasta på och som stärkte individens upplevelse av livskvalitet, *det psykosociala behovet av arbete, behovet av ekonomisk kontroll och möjlighet att något kunna förutsäga hur livet skulle kunna gestalta sig*. Gemensamt var att alla individer i vår undersökning upplevde att den positiva förändringen gav ekonomi, nya livsmål och nytt framtidshopp.

Nyckelord: arbetslivsinriktad rehabilitering, försörjningsstöd, livskvalitet, långtidsarbetslösa.

FÖRORD

Vi vill börja med att tacka de fem deltagare som deltog i intervjustudien. Likaså vill vi rikta ett stort tack till Thomas på Resurscentrum i Kramfors och Åke på Samordningsförbundet som vi fått uppdraget av och den gästfrihet ni visade under våra två dagar långa vistelse i Kramfors. Vår handledare Mikael Nordenmark, professor i rehabiliteringsvetenskap vid Mittuniversitetet har bidragit med värdigfull hjälp och stöd i färdigställandet av uppsatsen. Alla lärare under utbildningen, ingen nämnd och ingen glömd vill vi tacka för inspiration och glädje under tre givande år

Sandviken 16 maj, 2011

Catharina och Stefan Isenberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRAKT	2
FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
INTRODUKTION	5
<i>Konsekvenser av arbetslöshet .....</i>	<i>6</i>
<i>Åtgärder som stärker en individ att komma tillbaka .....</i>	<i>9</i>
<i>Åtgärden Ris till flis.....</i>	<i>13</i>
SYFTE	15
<i>Frågeställningar .....</i>	<i>15</i>
METOD	15
<i>Procedur.....</i>	<i>16</i>
<i>Intervjupersoner.....</i>	<i>17</i>
<i>Material.....</i>	<i>17</i>
<i>Databearbetning.....</i>	<i>17</i>
<i>Etiska aspekter .....</i>	<i>18</i>
<i>Förförståelse .....</i>	<i>19</i>
<i>Begränsningar.....</i>	<i>19</i>
RESULTAT	20
<i>Projektet .....</i>	<i>20</i>
<i>Arbetsuppgifterna.....</i>	<i>21</i>
<i>Stöd från arbetsledare, myndigheter och fackförbund .....</i>	<i>22</i>
<i>Fortsatta studier och arbete .....</i>	<i>23</i>
<i>Delaktighet i samhället.....</i>	<i>24</i>
<i>Förverkligande av sina livsmål .....</i>	<i>25</i>
DISKUSSION.....	26
RESULTATDISKUSSION.....	26
<i>Det psykosociala behovet av arbete .....</i>	<i>27</i>
<i>Behovet av ekonomisk kontroll.....</i>	<i>28</i>
<i>Möjlighet att något kunna förutsäga hur livet ska gestalta sig .....</i>	<i>30</i>
<i>Exempel på personers situation i PEN-modellen.....</i>	<i>30</i>
METODDISKUSSION.....	31
FÖRSLAG PÅ FORTSATTAS STUDIER	32
REKOMMENDATIONER TILL FÖRÄNDRINGAR	32
REFERENSER	34
BILAGOR	36
<i>Bilaga 1: Intervjuguide .....</i>	<i>36</i>
<i>Bilaga 2: Analysschema.....</i>	<i>37</i>
<i>Bilaga 3: Brev .....</i>	<i>38</i>
<i>Bilaga 4: Socioekonomi .....</i>	<i>39</i>

INTRODUKTION

Antonovsky (Abrahamsson et. al, 2003, s. 283) sammanfattade följande: *“Ge människor förutsättningar att begripa sambanden, så hittar de vägar att hantera, under förutsättning att de upplever det meningsfullt.”* Begreppet utanförskap, som ofta är en konsekvens av arbetslöshet, är intressant eftersom att detta innebär en kränkning av människors grundlagsstadgade rätt till upplevelse av likavärde. I Regeringsformen kapitel 1 och 2 står det att läsa om att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Det står också om den offentliga verksamhetens mål med trygghet gällande arbete, bostad och utbildning, alltsammans för att skapa goda förutsättningar för hälsa (Riksdagen). I dagens svenska välfärdssamhälle, trots detta, lever många människor utan gemenskap och arbete och med en upplevelse av dålig livskvalitet.

Arbetslöshet är sannolikt en av de centrala orsakerna till utanförskap. Det gäller framförallt när arbetslösheten blir långvarig. Till kategorin långtidsarbetslösa (härefter kallade LTA) räknas individer som varit utan arbete längre än sex månader (Dagens Arena) Ett vanligt sätt från samhällets sida att hantera den ekonomiska hjälpen för de drabbade i den här gruppen är försörjningsstöd. Socialstyrelsen definierar begreppet försörjningsstöd sålunda: *“Ekonomiskt bistånd ska ge en skälig levnadsnivå. Vad som är skäligt för vissa behov preciseras i riksnormen för försörjningsstöd. Prövningen av ekonomiskt bistånd ska vara individuell och ta hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet”* (Socialstyrelsen). Stödet gällde alltså för den som inte själv kunde tillgodose sitt och sin familjs behov av försörjning. Behovet skulle heller inte kunna tillfredsställas på annat sätt, till exempel genom arbete, att man hade tillgångar eller ifall man hade andra bidrag som kunde täcka kostnaderna. Dessutom måste, i förekommande fall, sambo, make/maka eller registrerad partner, först hjälpa till med sina medel.

I denna uppsats hade vi för avsikt att studera hur en intervention bestående av en ettårig anställning kan stärka människor som står långt bort från arbetsmarknaden. Det unika med den undersökta åtgärden är empowermentinriktningen med en kombination av lön, utbildning och friskvård. Alla dessa tre områden är enligt nedanstående forskning viktiga var för sig för upplevelse av livskvalitet. Vi har fått ett uppdrag av Samordningsförbundet i kommunerna Kramfors/Sollefteå att göra en studie på

projektet "Ris till Flis" i Kramfors. Samhällsekonomiskt perspektiv (Bilaga 4) visade kostnadsbesparingar, men kvarstod gjorde frågan ifall individerna tyckte att detta varit en bra lösning för att nå en förändring i sin livssituation och större delaktighet i samhället.

Uppsatsen är strukturerad på följande vis: Vi inleder med en genomgång av forskning om arbetslöshet, dess konsekvenser och åtgärder för att minska psykiskt dåligt mående. Därefter presenteras syftet följt av en redogörelse för metod. Resultatens manifesta innebörd presenteras från frågorna i intervjuguiden, vilken senare i diskussionen, mynnar ut i Nordenmarks (1999) PEN-modell med psykosociala och ekonomiska faktorer samt Strandhs (2001) tillägg om framtidstro. Denna resultatdiskussion, som rör sig på latent nivå, övergår därefter i en metoddiskussion. Till sist ger vi förslag på fortsatta studier och rekommendationer till konstruktiva förändringar inför framtiden.

Konsekvenser av arbetslöshet

Det finns en hel del forskning om vad arbetslöshet innebär för individen. Novo et. al (2000) fann i sin studie om risker med arbetslöshet att, oavsett om det är låg- eller högkonjunktur i landet, var arbetslösheten som sådan en stor faktor att räkna med när det gällde påverkan på individers hälsa och i synnerhet den psykologiska. Även Hammarström och Janlert (2002) rapporterade om skadeverkningar av arbetslöshet och menade att detta i unga år kunde resultera i hälsoproblem i det vuxna livet och att ungdomsarbetslöshet därför är ett betydande folkhälsoproblem som följde med upp i vuxen ålder. Forskarna menade att de kortsiktiga konsekvenserna av arbetslöshet var väldokumenterade med symptom som psykologiskt och fysiskt dåligt mående såväl som alkoholkonsumtion och rökning. En fråga forskarna ställde sig var ifall effekterna endast var kortsiktiga eller om det fortfarande skulle finnas negativa effekter även långt senare, något som mycket riktigt återfanns. Dessutom fann forskarna signifikant ökad dödlighet upp till 24 år efter arbetslösheten. Av någon anledning tycktes arbetslösheten påverka individens beteende och liv på ett sätt som gör att den affekten som uppstod i unga år, blev bestående upp i vuxen ålder, och även när individen inte längre var arbetslös.

Hammarström (1994) fann i sina undersökningar, större ökningar vad gällde både fysiska och psykologiska symptom bland LTA ungdomar än bland icke arbetslösa. Samma gällde användningen av tobak och hasch. Systoliskt blodtryck,

alkoholkonsumtion och ökade nivåer av brottsligt beteende var också vanligare bland arbetslösa pojkar än bland icke arbetslösa. Stefansson (1991) gjorde perioden 1980 - 1986 en cohort-undersökning bland LTA män och kvinnor i Sverige. Vid jämförelse med en population icke arbetslösa såg han att unga/medelålders män hade omkring fyra gånger högre dödlighet än männen i kontrollgruppen. Självmod och alkoholrelaterade dödsfall kunde inte förklara den ökade dödligheten. Stefansson (1991) menade att det diskuterades kring huruvida denna höga risk kunde vara en effekt av mentala påfrestningar från arbetslösheten som resulterade i hög psykosocial stress. Forskaren konstaterade vidare att effekten på social och psykologisk identitet som arbetslöshet gav, kunde vara större bland män än bland kvinnor emedan kvinnor möjligen hade fler kompensande faktorer.

I en studie av Paul et al. (2009) som gjordes på arbetande, arbetslösa och människor som av andra anledningar (till exempel på grund av hemmavarande arbete, studier och pensionärer) stod utanför arbetsmarknaden, testades Jahoda's deprivationsteori, som innebar att förvärvsarbete i sig fyllde viktiga psykologiska behov. Jahoda talade om fem psykosociala funktioner:

- Tidsstruktur
- Sociala kontakter
- Delaktighet i kollektiva syften
- Status och identitet
- Fasta rutiner.

Ett förvärvsarbete driver eller knuffar en människa fram så att hon: *Har* något att göra, *Träffar* människor och inte isolerar sig, *Får* vara delaktig i sammanhang, *Ger* en plats och en status i samhället, *Ger* en regelbundenhet eftersom att arbete för med sig ansvar med mera.

Strandh (2001) rapporterade om tre empiriskt väldokumenterade faktorer som, baserat på teoretiska perspektiv om arbetslöshet och mentalt mående, inverkar menligt på den psykiska hälsan hos arbetslösa individer. Naturligtvis varierade behovet mellan individer beroende på den aktuella livssituationen men i ett konsumtionssamhälle där de flesta arbetar, blev försämringarna i privatekonomi och möjligheterna till en social identitet som anställd människa, centrala problem.

- Det första är det psykosociala behovet av arbete. Tanken här var att endast förvärvsarbete (employment) verkligen fyllde vissa viktiga psykosociala funktioner. Brister här, orsakade dåligt mentalt mående bland arbetslösa.
- Den andra aspekten var behovet av ekonomisk kontroll
- Den tredje var att ha möjlighet att kunna förutsäga hur livet skulle gestalta sig (exempelvis gällande arbete, pension).

Det fanns tydliga psykologiska behov av att vara engagerad i ett arbete att arbetslösheten som sådan kunde sägas vara en tillräcklig förklaring för dåligt psykiskt mående. Nordenmark och Strandh (1999) studerade också de psykosociala faktorernas inverkan på arbetslösa individers mentala mående och fann samma fenomen. Till detta skulle naturligtvis även ekonomiska faktorer läggas. De ekonomiska begränsningarna i privatekonomi sänkte en människas kontroll över sin livssituation vilket i sin tur åstadkom sämre mentalt mående.

Förhållandena mellan livssituationen som arbetslös och de psykosociala och ekonomiska behoven av arbete illustreras av Nordensmarks PEN-modell. Modellen är ett resultat av Nordenmarks (1999) studier där han urskiljde psykosociala och ekonomiska faktorer som två huvuddimensioner vilka avgjorde graden av psykiskt välmående vid arbetslöshet. För en människa som satsade mycket tid och energi för att göra en karriär i ett välbetalt arbete var ett förvärvsarbete av stor betydelse både gällande den ekonomiska situationen och för den sociala identiteten. Därför kunde vi förvänta att han eller hon upplevde en rejält nedsatt nivå av mentalt välbefinnande när han eller hon blev arbetslös. Å andra sidan, ifall en anställning inte hade denna centrala betydelse i personens strategi för att utveckla och upprätthålla en tillfredsställande konsumtionsnivå och en positiv självbild, behövde inte en arbetslöshetssituation påverka det psykiska måendet i nämnvärd omfattning. Modellen (Figur 1) visar även hur det ser ut för personer som hade starka psykosociala behov av arbete men inte så stora ekonomiska behov eller tvärtom.

PEN-modellen

Figur 1

Psykosociala behov	
Svagt	Starkt
Anpassning	Identitetskris
Ekonomisk deprivation	Förtvivlan

Svagt

Ekonomiska behov

Starkt

Strandh (1999) kompletterade PEN-modellen med ytterligare en dimension. Han konstaterade att möjligheten att ha en framförhållning i livet är viktigt för att exempelvis kunna planera för semestrar, investeringar och pension. Om personen har både stora ekonomiska och psykosociala behov av arbete, och samtidigt står i begrepp att få tag i ett sådant eller upplever att det finns goda möjligheter till detta, kan risken att må psykiskt dåligt reduceras.

Hur ska då dessa negativa effekter av arbetslöshet kunna motverkas? Vad kan hjälpa individen att komma tillbaka från arbetslöshet till arbete? Vilken medicin ska samhället använda?

Åtgärder som stärker en individ att komma tillbaka

Kaufmann och Kaufmann (2005) beskrev Maslows behovshierarki som ett försök att dela in människans behov i fem huvudkategorier som i sin tur faller i två huvudtyper nämligen bristbehov och växtbehov. Grundtanken var att individens bristbehov först måste bli tillgodosedda innan det kan bli fråga om att tillfredsställa växtbehoven. Det här innebar att, för en arbetslös människa som levde på försörjningsstöd och således på en låg ekonomisk nivå, kom all energi att gå åt till att tillfredsställa de fysiologiska behoven och trygghetsbehoven. Dels är den dåliga ekonomin jobbig i sig själv eftersom att man inte har råd att tillgodosse de mest grundläggande behoven, dels

hindras individen också från att kunna tillfredsställa andra psykosociala behov. En sådan individ får svårt att tillgodose sociala behov, behoven av uppskattning och självförverkligande.

Ovanstående resultat pekar på behovet av åtgärder som stärker arbetslösa individer på de psykosociala och ekonomiska områden där arbetslösheten inverkar negativt. Allra bäst vore det om alla människor vore friska och starka, samt att det fanns arbeten så att det räckte. Arbetslinjen som är en etablerad princip i Sverige säger att människor skulle må bättre av att arbeta och tjäna pengar vilket mycket forskning visar, inklusive Strandhs (2001). Vahlne Westerhäll et al. (2008) hävdade att arbetslinjen i korthet innebär att arbete har en rad gynnsamma effekter för oss människor bland annat i fråga om självkänsla, välbefinnande och social gemenskap. Lagstiftningen som infördes genom rehabiliteringsreformen under 90-talet handlade om förstärkta insatser för arbetsrehabilitering för långtidssjukskrivna av både humanitära och ekonomiska skäl. Istället för att bara betala ut ersättning till människor, skulle aktiva åtgärder sättas in.

Vahlne Westerhäll et al. (2008) lyfte ovan fram ett antal positiva effekter som kom av att en individ försörjer sig genom arbete snarare än genom bidrag. Detta innebär att arbetslinjen som är den sedan många år rådande hållningen i Sverige, enligt vedertagna definitioner är tydligt kopplad till det som vi kallar livskvalitet. NE (Nationalencyklopedin) definierade livskvalitet: *“viktigt och omstritt begrepp i medicinsk etik och hälsoekonomi. Man skiljer mellan yttre mätbara betingelser och subjektiva upplevelser. Dålig hälsa är t.ex. inte per definition lika med dålig livskvalitet, men kan naturligtvis starkt bidra till att minska en persons livskvalitet. I ett makroperspektiv anses livskvalitet ofta uppstå genom t.ex. omsorg om svaga grupper i samhället, miljöskydd, tillgång till meningsfulla fritidsaktiviteter, förbättring av boendeförhållanden och arbetandes villkor”*. WHO har också en definition av livskvalitet som fritt tolkat lyder ungefär så här: Den enskildes uppfattning om sin ställning i livet i kulturellt sammanhang och dess värderingssystem och i förhållande till sina mål, sin standard, sina angelägenheter och sina förväntningar. Det innefattade på ett komplext sätt individers fysiska hälsa, psykiska tillstånd, grad av oberoende, sociala relationer, personliga åsikter och deras relation till omgivningen (WHO).

I detta sammanhang är det adekvat att betrakta ett särskilt begrepp, KASAM. Begreppet är en förkortning av känsla av sammanhang och består av aspekterna

begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Det är förhållandet mellan dessa tre komponenter som avgör hur väl en människa klarar att möta livet. Har individen en stark sådan innebär detta möjligheter att hantera svårigheter som dyker upp under livet. Medin och Alexandersson (2000) beskrev KASAM som ett salutogent perspektiv på människan istället för ett patogent. Forskarna rapporterade att Professor Aaron Antonovsky (1923-1994) myntade begreppet, intresserade sig för de faktorer som leder till hälsa och hur vi människor ständigt brottas med kaos, stress och påfrestningar, ändå har förmåga att uppnå eller bevara hälsa. GMR (generella motståndresurser) är de fysiska, psykosociala och materiella resurser som underlättar för oss att se omvärlden som strukturerad, begriplig och möjlig att hantera.

En framgångsrik arbetsmarknadsåtgärd bör alltså ha stort fokus på faktorer som stärker individers känsla av sammanhang. KASAM har mycket att göra med empowerment som är ett förhållningssätt vilket innebär en syn på människan som bärare av både resurser att se sina problem och möjligheter att skapa vägar igenom dessa. Bägge begreppen bygger på ett salutogent tänk: att koncentrera sig på och stärka det friska hos en individ. Medin och Alexandersson (2000) rapporterade om ett exempel på svenska ord som försöker beskriva betydelsen är "maktmobilisering", "självförstärkning" eller "vardagsmakt". Begreppet har ett mycket positivt värde. Tillvägagångssätt för att uppnå empowerment kunde beskrivas som strategier för att skapa möjligheter för individen att själv utveckla förmåga till bemästring av olika situationer. Eller, den process genom vilken personen skaffar förmåga att förändra sin situation. Detta är något som startar hos individen och dennes önskningar och som syftar till att öka förmåga och drivkraft att själv utveckla verktyg till att tillägna sig makt över sin livssituation.

Millet (2005) rapporterade om ett annat, men närbesläktat fenomen. En människa som under lång tid levt mer eller mindre avsidestagen på grund av såväl sjukdom, arbetslöshet eller funktionshinder som utanförskap beroende på etniska eller andra orsaker. De har ofta ett "locus of control" som talar om för dem att de har otur, det är ödet eller andra opåverkbara krafter som styr deras tillvaro. Detta kallas att ha strikt externt "locus of control" och försätter människor i en maktlöshet. Eller också har personen en lite för stort internt dito vilket ofta leder till frustrerad vanmakt när en del saker inte går som det var tänkt fast man gjort sitt allra bästa. Människor med intern

locus of control mår dock oftare bättre, men vad alla dessa individer behöver är visheten att veta när de har möjlighet till kontroll och när de inte hade det.

Det har funnits många typer av Arbetsmarknadsåtgärder i Sverige vars syfte har varit att stärka arbetslösa och öka chansen för återgång i arbete. De har sett mycket olika ut, alltifrån enkla aktivitetsåtgärder till stora och dyra arbetslivsinriktade. Strandh (2001) ställde sig frågan om det kunde vara möjligt att olika typer av åtgärder och ersättningssystem gav olika effekt på det psykiska måendet och menade att PEN-modellen visade att, i de fall en arbetsmarknadsåtgärd löste de psykosociala och ekonomiska behoven av arbete eller om den kunde öka individernas upplevelse av kontroll över sina liv, kunde vi förvänta oss ett förbättrat psykiskt mående bland arbetslösa. Strandhs forskning undersökte tre varianter av aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder som riktade sig till vuxna, icke-funktionsnedsatta och arbetslösa människor nämligen:

- Arbetsmarknadsutbildning. Genom praktisk eller teoretisk kompetenshöjning matcha individer mot marknaden. Individen stod utanför den reguljära arbetsmarknaden. Dock fanns ändå något som gav status och en tillhörighet nämligen att individen fick en utbildning, vilket sannolikt ytterligare reducerade utanförskapets negativa konsekvenser. Strandh (2001) hänvisade till olika studier som gjorts och som visade att reguljär utbildning hade positiva effekter på psykiskt välmående. Insatsen kunde ge honom eller henne konkurrenskraft till arbeten som tidigare inte varit aktuella emedan de krävt en utbildning individen inte haft tidigare. Den faktorn bör ge en upplevelse av kontroll över sitt liv och sin framtid.
- Praktik, som kunde ge den arbetslöse arbetslivserfarenhet och träning på en arbetsplats.
- Aktivering, vilket var den vanligaste arbetsmarknadsåtgärden vid tidpunkten forskaren gjorde undersökningen. Detta handlade mycket om att motverka utslagning och att hålla individerna "anställningsbara".

Strandh (2001) fann att dessa tre, ganska olika insatser borde ge ganska olika resultat på det psykosociala området. Arbetslösheten medförde konsekvenser med försämringar på de ekonomiska och psykosociala områdena och det intressanta var ifall dessa insatser kunde lösa dessa problem genom att man tillförde några av ovan nämnda faktorer som normalt tillfredsställs genom förvärvsarbete. När det gällde ekonomin så

skyddade arbetslöshetsersättning individen från inkomstförlust vid arbetslöshet, men reglerades av ett antal förutsättningar. Som exempel kan nämnas att för att kunna åtnjuta detta system måste individen ha varit medlem och betalat in medlemsavgift. Många arbetslösa fyllde inte kraven för arbetslöshetsersättning och hamnade i situationen att de måste vända sig till socialförvaltningen och söka försörjningsstöd.

Strandh (2001) konstaterade att arbetsmarknadspolitiska åtgärder kunde påverka det psykiska måendet hos arbetslösa, men att de inte nödvändigtvis gjorde det eftersom att kvaliteten på resultatet av insatsen var beroende på innehållet i den. Insatsen måste "likna" ett vanligt förvärvsarbete för att svara upp mot alla de ovan beskrivna psykosociala behoven. Ekonomiskt sett fann forskaren att arbetslöshetsersättning som hade ett högre belopp, minskade de negativa effekterna av arbetslöshet vad gällde de drabbades psykiska mående. Strandh (2001) fann inte att det, rent generellt, skulle finnas positiva effekter av att delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Slutsatsen blev att det var endast insatser med praktik eller delaktighet i arbetet vid en arbetsplats som visade en klar positiv effekt på de arbetslösas psykiska välmående, i kombination med ett ersättningsystem (A-kassan) som inte sänkte den arbetslöses ekonomiska standard alltför mycket.

Strandh (2001) hänvisade också till kompetenshöjande insatser i olika studier som gjorts och som visade att reguljär utbildning hade positiva effekter på psykiskt välmående. Även andra studier har gjorts på detta område. Bland andra Marnetoft et. al (2001) som forskade om återgång i arbete konstaterade att de största förutsättningarna för framgång i rehabiliteringen fanns bland yngre män med anställning, där en tidig rehabilitering i ett program innehållande utbildning sattes in.

Till slut kan det vara värt att påpeka att hur effektiv en arbetsmarknadspolitisk åtgärd än är, så är det svårt att skapa åtgärder som gör att alla arbetslösa får ett arbete. Det gäller att identifiera vilka framgångsfaktorer för återgång i arbete som forskningen pekar på men också, emedan att arbetsmarknaden är svår, vilka faktorer som förhindrar de negativa effekterna av arbetslöshet. Det visar hur viktigt det är att arbetsmarknadspolitiska åtgärder tar fasta på forskningen kring vad som främjar och stärker individers upplevelser av livskvalitet. Kramforsprojektet är en sådan åtgärd.

Åtgärden Ris till flis

Vi har valt att undersöka betydelsen av en åtgärd benämnd Ris till flis som till stora delar liknar de åtgärder som i tidigare forskning visat sig vara verkningsfulla. Denna åtgärd är en intervention som genomfördes av Samordningsförbundet i Kramfors/Sollefteå. Förbundet bildades 2004 i enlighet med lagen om finansiell samordning (SFS 2003:1210) inom rehabiliteringsområdet och bestod av Kramfors kommun, Landstinget Västernorrland, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Syftet med denna samordning av rehabiliteringsinsatser var att effektivisera resursanvändningen och samtidigt förbättra möjligheterna till förvärvsarbete för individer. En viktig aspekt på finansiell samverkan var den motverkande effekten detta hade på fenomenet att hamna i den så kallade gråzonen med en rundgång mellan olika aktörer. Förbundet var en offentligrättslig, juridisk person som hade egen rättskapacitet (Samordningsförbundet, 2011). Exempel på andra samordningsförbund är Delta i Göteborg.

Till aktiva åtgärder hör det vi kallar arbetsmarknadspolitiska program, om vilka AF (Arbetsförmedlingen) skrev följande: *“Program eller arbetsmarknadspolitiskt program är en insats (eller så kallad åtgärd) som görs för att stärka människors möjligheter att få arbete. Vilka program som finns är beroende av politiska beslut och varierar”* (SFS 2000:634). Med denna insikt som grund fattade samordningsförbundet i Kramfors 2008, beslut om att finansiera ett rehabiliteringsprojekt: “Kramforsmodellen.” Syftet var att pröva en metod att ge individer som stod långt från arbetsmarknaden möjlighet till egen försörjning genom arbete. Projektet bestod i siktröjning på mark tillhörande Kramfors kommun och där det sly som röjdes skulle flisas till användbar/säljbar energi. I Pilotstudien ingick 10 stycken LTA som var aktuella på AF och levde på försörjningsstöd. Dessa individer fick söka anställningen som var tidsbegränsad till max 12 månader.

Innan sista dagen på arbetet skulle nästa steg vara klart med arbetsförmedlingen. Rekryteringen skulle ske via arbetsförmedling efter samråd med kommunens socialförvaltning. De anställda skulle sedan, enligt lagar om arbetarskydd och i samråd med facklig representant, utrustas med arbets- och skyddsutrustning. Förutom själva röjningsarbetet ingick även ett deltagande i kompetenshöjande utbildningsinsatser och friskvård. Utöver dessa uppgifter hade byggnationer åt tekniska kontoret, viss rekonditionering av bilar och hemtjänstuppdrag tillkommit. Förhoppningen var att detta skulle öka möjligheterna för deltagarna att under eller efter avslutad anställning

komma ut på den reguljära arbetsmarknaden. Kommunalarbetareförbundet var en viktig part i projektet eftersom alla anslöt sig till förbundet från dag ett. De bjöds även möjligheter att kunna löneförhandla efter sex månader. Hela projektet finansierades av Finsam i Kramfors. Ris till flis blev så uppskattat att det permanentades den sista mars 2010 och blev implementerat i kommunens ordinarie verksamhet inom Arbetsmarknadsenheten. Projektet återfinns inom samverkan med de övriga myndigheterna under samlingsnamnet Kramkraft. Vi har dock för enkelhetens skull valt att kalla interventionen för projektet.

SYFTE

Syftet med denna studie var att undersöka individens erfarenheter av förändring i livskvalitet genom projektet "Ris till flis". Syftet operationaliserades ner till ett antal frågeställningar som innefattade den psykosociala situationen, ekonomin och möjligheten att kunna förutsäga den närliggande framtiden.

Frågeställningar

Hur upplever individen anställningen i projektet?

Hur upplever individen arbetsuppgifterna?

Hur upplever individen stödet från arbetsledare, myndigheter och fack?

Hur upplever individen utsikterna för fortsatta studier eller arbete?

Hur upplever individen sin delaktighet i samhället?

Hur upplever individen att den kan uppnå sina livsmål?

METOD

Uppdragsgivarens önskemål var inledningsvis att vi skulle göra en kvantitativ studie med alla deltagare under åren 2008-2011 och jämföra långtidsarbetslösa individer med försörjningsstöd som fått interventionen med en kontrollgrupp i samma situation, men som inte fått interventionen. Antalet deltagare från starten till idag endast var ca 30 stycken och att det var svårt att kunna nå alla tidigare deltagare eftersom att dessa inte längre finns i projektet. Därför valde vi istället en kvalitativ ansats med syftet att undersöka och beskriva upplevelser och erfarenheter av anställningen. Bryman (2001/2006) rapporterade om kvalitativa studiers överförbarhet, vilket är motsvarigheten till kvantitativa studiers generaliserbarhet. Ifall en kvalitativ undersökning har överförbarhet till annan kontext kallade han för en empirisk fråga.

Det viktigaste var att göra så detaljrika skildringar som möjligt av kulturen som undersöktes.

Bryman (2001/2006) talade om att en fallstudie är en undersökning då "fallet" som sådant utgör det som är intressant i studien. Eftersom att åtgärden vi fått i uppdrag att undersöka var unikt i det måtto att den innefattade anställning av individerna och att det var i den kontexten resultatet skulle förstås, valde vi att kalla forskningen just fallstudie. Ambitionen var att knyta samman empiriska data och teoretiska idéer, pröva dessa och förhoppningsvis generera nya tankar samt komplettera och förbättra åtgärden.

Vi ville med vår studie kunna förstå hur individerna upplevde deltagandet i interventionen, och valde därför en fenomenologisk hermeneutisk inriktning. Denna inriktning lägger vikt vid intervjupersonens upplevelse och hur mening skapas i dennes livsvärld (Bryman, 2001/2006). Livsvärldsperspektivet växlar mellan närhet och distans och forskaren har en öppenhet i sitt tolkande av data (Jacobsen, 2007). Thomsson (2010) beskrev reflektion i en undersökning som en eftertänksam studie där forskaren sökte få insikt i hur omständigheter påverkade individer i deras sammanhang. Vår intention var att förstå det latenta innehållet i intervjuerna, för att dessa reflektioner tillsammans med vedertagna teorier och tidigare forskning allteftersom skulle kunna ge oss nya vinklar och nya idéer i vår analys.

Procedur

Kontakt skapades med Samordningsförbundet i Kramfors/Sollefteå och Timrå under Mittuniversitetets "Speed-dateingdag" för företagare och studenter i Sundsvall i november 2010. Vårt intresse för individer i utanförskap var grunden till att vi ville göra denna studie. I januari 2011 förnyades kontakten och en träff i Timrå bokades in med representanter från båda städer. En kort introduktion av projektet och samordningsförbundet samt studiens syfte diskuterades. Kontakt förmedlades med den ansvarige för projektet av Samordningsförbundet. För att komma i kontakt med respondenterna skickades efter godkännande av handledaren ett e-mail med tillhörande informationsbrev (Bilaga 3) till den ansvarige där vi förklarade syftet med studien, vilken hjälp vi behövde och vilka kategorier frågorna handlade om. De etiska aspekterna om konfidentialitet och frivillighet, samt att allt material kommer att förstöras efter avslutat arbete redogjordes det också för. Därefter togs telefonkontakt

för att boka in två dagar för utförandet av de fem enskilda intervjuerna. Innan intervjutillfället gjordes en provintervju för att kontrollera frågornas validitet och hur lång tid varje intervju kunde ta. Ingen av frågorna ändrades, men däremot turordningen på några. Varje intervju tog mellan 30-45 minuter, alla intervjuer inspelades efter informerat samtycke. Vi var båda närvarande vid alla intervjuer, den ene var intervjuledare och den andre var observatör som även antecknade. Intervjuerna utfördes på Resurscentrum i Kramfors, en för informanterna välkänd plats.

Intervjupersoner

I studien ingick sex individer, fem män och en kvinna i åldrarna 25-52 år. En deltagare avböjde och ingen ny tillfördes, utan fyra män och en kvinna deltog. Den ansvarige tillfrågade deltagare efter ålder, kön och etnicitet för att få så stor spridning som möjligt och även ersättare tillfrågades om någon skulle hoppa av. Vi har valt att inte beskriva dessa individer närmare, på grund av det låga antalet deltagare i projektet. Alla har deltagit i projektet under året 2010-2011 och alla hade innan åtgärden varit långtidsarbetslösa och uppburit försörjningsstöd av kommunens socialtjänst.

Material

Efter projektplanens genomförande sammanställde vi semistrukturerade frågor i en intervjuguide (Bilaga 1) med olika kategorier som lyfts upp i intervjun. Denna intervjuform ger även möjlighet till kompletterande av frågor (Bryman, 2001/2006). Frågorna godkändes av både Samordningsförbundet och handledaren.

Under utförandet av projektplanen i februari 2011 sökte vi artiklar i olika databaser som PsycInfo, PubMed och Academic Search Elite med sökorden ”Sweden”, ”long-term”, ”unemployment”, ”employed”. Vi har även använt relevant litteratur i ämnet och en del av artiklarna hittade vi som referens i redan valda artiklar. Handledaren bidrog också med tips på artiklar och litteratur. Vi har även använt Backman (2008) som referenslitteratur i de olika momenten i uppsatsskrivandet.

Databearbetning

Efter datainsamlingen gjordes en ordagrann transkribering av både frågor och svar. Vi läste igenom allt textmaterial för att få en helhetsbild, och sedan sammanställdes allt material i de redan givna kategorierna från intervjuguiden. Kategorierna var projektet, arbetsuppgifterna, delaktighet, stöd, livsmål och arbete/studier. Vi inspirerades av

Graneheim och Lundmans (2009) innehållsanalys. Vi sökte meningsbärande enheter, vilka kondenserades till väsentliga meningar och teman (Bilaga 2). Vi redogjorde för vad som sades på den manifesta eller konkreta nivån och vi ville försöka förstå vad som sades och uttrycktes och tolka den latent nivå, den underliggande meningen genom skapande av teman. En hermeneutisk meningstolkning (Kvale & Brinkmann, 2009) är en process som består i att gå mellan helhet och delar; ett sätt att tolka den djupare innebörden i vad informanterna sade. Vi jämförde intervjuerna med varandra för att se samband och skillnader.

Etiska aspekter

Genom hela uppsatsen har de forskningsetiska riktlinjerna använts med kravet på information, samtycke, konfidentialitet och nyttjanderätt (Bryman, 2001/2006).

Informationskravet. *“Forskaren ska informera berörda personer om den aktuella undersökningens syfte. Det innebär bland annat att försökspersonerna ska veta att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta om de så önskar. De ska dessutom få reda på vilka moment som ingår i undersökningen”* (Bryman, 2001/2006, s. 441). I informationsbrevet (Bilaga 3) som efter godkännande av handledaren skickades till ansvarige för projektet fick undersökningsdeltagarna information om studiens syfte. Vid intervjutillfället informerades de ännu en gång om frivilligheten att delta och att de kunde avbryta när som helst eller avböja att svara på vissa frågor. De som utvaldes av den ansvarige kunde själva avgöra om de ville delta och ersättare utsågs också.

Samtyckeskravet. *“Deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan”* (Bryman, 2001/2006, s. 441). Information gick ännu en gång ut om frivilligheten att delta.

Konfidentialitetskravet. *“Uppgifter om alla de personer som ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter måste förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan komma åt dem”* (Bryman, 2001/2006, s. 440). Uppgifterna behandlades konfidentiellt och vi har vidtagit åtgärder för att personer inte ska kunna identifieras. Vi har valt att redovisa resultat och diskussion i kategorier och inte efter intervjupersonerna. Inga namn, personuppgifter eller kön har uppgetts, och allt material förvarades i ett låst skåp.

Nyttjandekravet. “De uppgifter som samlas in om enskilda personer får endast användas för forskningsändamålet” (Bryman, 2001/2006, s. 441). Intervjumaterialet kommer endast att nyttjas för detta ändamål och förstörs efter avslutade studier. Deltagarna kommer att kunna få ta del av materialet efter studien.

Förförståelse

Vi har båda läst Programmet för hälsa och rehabilitering i arbetslivet och även valbara kurser inom handikappvetenskap och kriminologi. Båda har dessutom arbetat många år med människor inom missbruksvården, där vi träffat på många olika sorters utanförskap.

Begränsningar

En önskan från uppdragsgivarna var att få en undersökning gjord på en av sina arbetsmarknadsåtgärder. Tanken var att, i det fall åtgärden fallit bra ut, kunna tillämpa samma principer i andra kommuner i Västernorrland. Dock kunde inte en kvantitativ studie få samma kontakt med deltagarnas inre som en kvalitativ, vilket var i allra högsta grad önskvärt. Detta emedan individernas upplevelser av förändringar av livskvalitet, tack vare projektet, stod i centrum för intresset. En kvalitativ studie har inte samma externa validitet, men vi hade inte heller de ambitionerna. Snarare var den teoretiska analysen, som presenteras efter en väl utförd studie, av större intresse, liksom hur väl den stämmer överens med tidigare forskning och vedertagna teorier. Urvalet av respondenter var litet och vi vet inte med säkerhet hur den ansvarige vid projektet valde ut deltagarna. Tanken bakom urvalet var att få den så bred som möjligt vad gäller etnicitet, kön och ålder. (Bryman 2001/2006).

Trovärdighet

Bryman (2001/2006) rapporterade om den kvalitativa rapportens motsvarigheter till validitet, reliabilitet och replikation. *Tillförlitlighet* är svar på intern validitet, *Överförbarhet* är parallell till extern validitet, *Pålitlighet* används istället för reliabilitet och *Konfirmering* är den kvalitativa varianten på objektivitet. Vår undersökning har gjorts enligt de regler som gäller för en studentforskning med kvalitativ ansats. Vår studie lade tonvikt på det unika i projektet och detaljerna från den kontext som undersöktes för att öka överförbarheten. Vi har på ett djupare plan studerat individernas upplevelser och återgett dem på manifest och latent nivå. Dessutom har vi

lagt oss i vinn om att så tydligt som möjligt beskriva tillvägagångssättet i alla faser, från planering till färdig uppsats i detalj. Vår förförståelse är redovisad och vi har genomfört studien utan att medvetet försöka föra arbetet i någon riktning.

RESULTAT

Vi har valt att presentera resultatet från kategorierna i intervjuguiden. Analysschemat (Bilaga 2) illustrerar tillvägagångssättet. Här i resultatet redovisas analysernas manifesta nivå.

Projektet

Projektet hade hjälpt alla individerna att komma igång genom deltagandet i kollektiva aktiviteter och de tyckte att det var bra att få arbetslivserfarenhet. Alla upplevde också att insatsen var en bra åtgärd för att möta långtidsarbetslösa, en intervjuperson sa: “... *det är bland det bästa kommun har...*”. En menade att den inte hade några förväntningar alls, utan tog chansen till arbete när det erbjöds. Hela gruppen var samstämmig i att det var för kort tid med endast ett år, och att de helst av allt skulle vilja vara kvar.

“Jag tycker bara att det känns jobbigt att vi ska sluta... och det känns lite så där, man vill ju helst fortsätta att jobba så klart.”

Projektets arbetsinnehåll strukturerades upp i fyra arbetsdagar och en dag med studier inom bland annat hälsa, CV-skrivande och studiebesök. Detta upplägg innefattar de psykosociala behoven människor har och som tillfredsställs genom förvärvsarbete. Alla menade att det var ett bra upplägg med arbete och studier, men att teoridagarna skulle vara lite mera individuellt anpassade. Någon tyckte att det var bra att det fanns möjligheter ifall någon till exempel ville läsa svenska, engelska eller studera körkortsteori kunde få göra det. Två menade att det var bättre att arbeta i nuläget eftersom det fanns för lite variation på studierna. Det fanns möjligheter att få ledigt för besök på arbetsförmedlingen eller studiebesök på annan arbetsplats. Tre av de intervjuade ansåg att studiedagen var bra eftersom att det gav lite avkoppling från bland annat det hårda fysiska arbetet i skogen.

“En dag kan vara bra att vila upp sig på.”

Alla fem tyckte att det var stimulerande att arbeta, att få lära sig något nytt. Fyra personer betonade speciellt att arbetet hade höjt deras motivation till att arbeta och två nämnde att deras självförtroende och självkänsla hade ökat. Alla vittnade om att deras liv hade fått en större mening när arbete och fritid blivit väl avgränsade, vilket inverkat positivt på deras liv i stort.

“Man behövde någon som sparkade till en så att man förstod att det var viktigt... Ja, det var det här som fick fart på mig. För att jag var trött på allting.”

Projektet hade också bidragit till att deras liv hade blivit mera meningsfullt och de hade fått en ordning och en struktur i vardagen. Att få anställning efter lång tids arbetslöshet upplevdes väldigt positivt av alla intervjuade.

“... Att komma igång och ta ansvar för sig själva och få in rutiner så att de kommer i tid till jobbet och de får den här sociala biten ...”

En individ nämnde att stressen som fanns vid arbetslöshet hade gjort personen både fysiskt sjuk och psykiskt nedgången och tre stycken berättade att de innan arbetet, på grund av brist på sociala kontakter, kände allt större apati. En annan uttryckte att livet som arbetslös var torftigt och att personen hade gått från en trea till en nia på en tiogradig välmåendeskala.

“... Höll på att bli galen. Det var inte bra innan, jag hade mycket huvudvärk, högt blodsocker. Nu är det borta. Inget stressande, jag känner mig bra”.

Individerna hade psykosociala behov av att ingå i kollektiva sammanhang och tiden i projektet hade svetsat samman gruppen vilket gjorde de kände alla en trygghet i varandra. Arbetskamraterna visade sig vara ett stort stöd och fyra nämnde att det var viktigt att ställa upp för varandra. Den sociala gemenskapen i gruppen var värdefull inte bara på arbetet utan även utanför.

Arbetsuppgifterna

Respondenterna upplevde att de ställdes inför lagom svåra och varierande arbetsuppgifter med mycket rörelsefrihet. Det som började som ett projekt för siktröjning, utvecklades eftersom till att även innefatta ett antal olika sysslor med inslag av biltvätt, arkivarbete och flyttningar med mera. Alla upplevde detta som varierande, utvecklande och fullt av överraskningar. Den ena dagen var aldrig den

andra lik och de hade möjlighet att påverka sin arbetssituation. Arbetsuppgifterna i sig var inte det viktigaste utan gemenskapen, om det skulle uppstå några problem med arbetsuppgifterna eller andra saker som var oklara fanns det en öppenhet till dialog emellan dem utan bråk och baktaleri.

”... Jag har mycket skojigare på jobbet med mina arbetskompisar.”

Fyra uppgav att arbetet fyllde det som de hade förväntat: en önskan att få komma igång, jobba hårt och lära sig nya saker och alla menade att de upptäckt att de klarade av mer än de tidigare trott. De anställda fick utbildning på både motorsåg och röjsåg, vilket alla upplevde värdefullt och nödvändigt för att klara av de olika arbetsmomenten. Fyra stycken tyckte att arbetet i skogen med bland annat röjning och att bära stockar var tungt men samtidigt stimulerande. En individ berättade om smärtor i kroppen och den därför uppskattade teoridagarna, medan en annan menade att det var stärkande att få arbeta ute i naturen och med kroppen. Arbetet var värt besväret eftersom det följde med många positiva effekter av det.

”... Absolut, mycket mera värt! Ska man ha ett jobb måste man passa tider till exempel. Jag känner att jag får ut mycket mer nu när jag jobbar.”

De olika arbetsuppgifterna krävde både eget ansvar och teamarbete. Alla fem uttryckte att de utvecklades genom att ingå i kollektiva syften och att fungera i grupp. Den sociala träningen som arbetet innebar, medförde att vitala färdigheter utvecklades. Många sociala kontakter skapades genom de olika uppdragen. De arbetade in tid för att kunna sluta tidigare på fredagar och tyckte att arbetstiderna var väldigt fördelaktiga. Arbetsledaren lät de anställda rotera och byta arbetsuppgifter om det var för svårt eller tungt för någon. En ansåg det var fullt möjligt för kvinnor att delta i arbetet eftersom att det handlade om att anpassa sig, men att det kanske kunde upplevas för tungt för vissa. En annan trodde att det skulle vara svårt att förändra arbetsuppgifterna i skogen. Sammantaget var de anställda nöjda med sina arbetsuppgifter och hade inga särskilda önskemål om förändringar.

“... Vi har ju olika arbetsuppgifter och vi har ju möjlighet att jobba mycket självständigt, vi ha ju lärt oss väldigt mycket under den här tiden och utvecklats en hel del.”

Stöd från arbetsledare, myndigheter och fackförbund

Alla respondenterna hade fått information om fackförbundet, A-kassan och kände stöd från dem. Samarbetet mellan myndigheterna fungerade på ett bra sätt, enligt alla anställda. Samordnandet av resurser var till stor fördel för individerna. Det var ett upplägg som gjorde att alla kollektivt hjälptes åt att verka åt samma håll.

“... Vi samlas här på Resurscentrum, de kommer hit och pratar om allt. Det har fungerat bra och jag har fått allt jag behöver.”

Arbetsledaren upplevdes som empatisk och med god kunskap om människor med funktionsnedsättningar, vilket en av individerna tyckte var tryggt och bra. Alla uppfattade honom som kompetent, förstående, lätt att arbeta med och ett bra stöd. Om någon kände sig osäker var det alltid nära till uppbackning, antingen av någon arbetskamrat eller av arbetsledaren. En person önskade ett tydligare informationsflöde mellan chefen och de anställda, medan två stycken ansåg att eventuella sådana problem var av sådan art att de var på väg att växa bort.

“... upptagen med annat och glömmer att informera om olika saker och så får vi informationen för sent och så vet vi inte... och det blir liksom kaos i allting när man inte får reda på saker i tid.”

Det fanns alltid hjälp att få vad gällde arbetssökande som till exempel att få pröva annat arbete under en månad med bibehållen lön. Individerna som arbetade i projektet hade alla, av olika anledningar, varit borta från arbetsmarknaden under lång tid och en hade varit långtidsarbetslös över tio år. Med rätt stöd och hjälp hade alla lyckats fullfölja de arbetsuppgifter som förelagts dem och inga arbetsskador hade uppkommit.

“... så när man väl har kommit igång så har man lyckats klara av åtminstone 99 %. . Det är ju saker som man inte har gjort förut och som man aldrig kunnat tidigare i arbetslivet och då man har snabbt anpassat sig.”

Fortsatta studier och arbete

Ett arbete upplevdes som viktigt för alla individerna. Arbete uppfattades som en grundförutsättning för så mycket annat. Alla respondenterna ville efter projektets slut ha en ny anställning och ingen ville gå tillbaka till bidragstagande.

“Ja det känns ju som att vi går mot ljusare tider, både på arbetsmarknaden och rent personligt.”

Fyra av deltagare tyckte att självförtroendet hade stärkts, att de nu inte längre behövde gå arbetslösa. Förutsättningarna att kunna få ett annat arbete hade också ökat och de trodde att detta inte skulle innebära något större problem.

“Man tror ju på sig själv att man ska få ett annat jobb efter det här, man har fått mer fart på sig liksom, mer energi att söka jobb, man är mer peppad.”

Alla förstod vikten av utbildning, men ville i alla fall först och främst ha ett nytt arbete. Två av respondenterna ansåg det nödvändigt med mera utbildning, för att kunna göra sig aktuell på arbetsmarknaden. Två personer hade inga planer på att utbilda sig utan ville jobba istället och trodde sig också ha stora förutsättningar för detta, genom projektet. En annan hade funderat på att utbilda sig, men kände sig inte motiverad i nuläget. Flera individer var samstämmiga i uppfattningen att det inte går ihop ekonomiskt att vara arbetslös, nu när de har vant sig vid normal levnadsstandard.

”Alltså man har ingen ekonomi, även om man har facket alltså... nej! Det funkar inte du måste ha lite mer omkring dig.”

Fyra av dem hade egna planer efter avslutat arbete, en menade att: *“Jag kommer att skaffa jobb, har man bestämt sig så har man.”* En individ hade erbjudits anställning, tre hade sökt annat arbete och en trodde det behövdes mera studier för att kunna få något. Två förstod vikten av utbildning och att en sådan kunde bli nödvändig för att kunna vara aktuell på arbetsmarknaden, men de ville i alla fall först och främst ha ett nytt arbete.

“Nej jag tror inte att jag kan få jobb, jag måste ha utbildning först.”

Delaktighet i samhället

Deltagarna kände sig mera delaktiga i samhället genom att ha ett arbete och arbetskamrater. Fyra av deltagarna menade att den förbättrade ekonomi gjorde det möjligt att utöva någon fritidsaktivitet själva eller med sina barn. Tidigare fanns ingen fritid eftersom allt förut varit fritid, och den dåliga ekonomin förut inte tillät någon. Två av dem nämnde speciellt att en psykosocial och ekonomisk upprättelse i livet kommit i och med att de numer tillhör den arbetande befolkningen. Att det fanns en status med att ha ett arbete och att arbetet var mycket av en individs identitet.

“... folk ser upp till en numer, nu har ... jobb, det är inga problem där längre. Det är faktiskt som en legitimation att ha ett jobb idag.”

Tre av fem deltagare nämnde att det var bra att tjäna egna pengar och att betala skatt upplevdes som tillfredsställande; ett samhällsansvar, något som också tydligt visar ekonomins betydelse för välmåendet.

“Det är bra att tjäna egna pengar du gör som du vill. Du betalar egen skatt, det är många saker som är bra med att tjäna egna pengar.”

Alla kände en bättre social gemenskap, där arbetskamraterna var en stor bidragande del. Ett arbete var så mycket mera än summan av de olika arbetsuppgifterna. Det var värdefullt med arbetskamrater och det handlade till stor del om sammanhållningen i gruppen, den psykosociala integrationen. Två menade att man tidigare vände på dygnet och sov bort dagarna, en annan uttryckte att livet innan var tråkigt för att *“man går bara på stan”*.

“... att ha ett meningsfullt jobb att gå till det är ju det som är så socialt här i livet.. Det är ju så oerhört socialt att det märkte man under de här åren att när man var arbetslös.”

Många nya kontakter skapades både med myndigheter och företag och alla erbjöds redan från start möjlighet att gå med i ett fackförbund och anmälde sig till A-kassan. Dessutom har individerna ställts inför utmaningar som de upplevde som bra. Att kunna påverka sin situation var något som fyra av dem upplevde som värdefullt. Fem deltagare menade att projektet hade identitetsstärkande effekt.

“Ja det är klart att man fått mycket ny syn på allting det dyker ju upp mycket saker, man har ju förändrats sig helt och hållet själv.”

Förverkligande av sina livsmål

Alla respondenterna nämnde att de hade tankar och planer om framtiden, både när det gällde arbetet och privatlivet och även att tankarna hade förändrat synen på dem själva. Två talade om förändrade idéer och att de fått förutsättningar som saknades tidigare, och en nämnde att arbetskamraterna gav inspiration till nya visioner.

“... det här har haft en stor inverkan på både tankar och allting. När man har ett jobb då börjar man tänka om. Då får man andra tankar, då börjar det rulla på...”

Att kunna tänka och planera för framtiden var en viktig aspekt för alla deltagare. Den ekonomiska skillnaden mellan att gå arbetslös och att arbeta hade stor inverkan i alla individernas liv. En menade att innan anställningen fick man lära sig att leva på en lägre ekonomisk nivå och då fanns ingen möjlighet till att kunna unna sig något och ännu mindre spara. Den ekonomiska tryggheten gav möjligheter till fokusering på livsmål och framtid.

“Jag har fått det mycket bättre. Därför att förut hade jag för lite pengar. Nu kan jag spara pengar eller köpa lite grann, skor eller någonting. Förut bara mat och ibland kläder.”

Faktorer som tryggt boende, eventuellt kunna köpa hus om det blev fortsatt arbete och kunna tänka på barnens väl var något som alla upplevde som väsentligt och gav en status som fullvärdig medborgare.

DISKUSSION

RESULTATDISKUSSION

Problemställningen i vår studie var att undersöka individernas erfarenheter av förändring i livskvalitet genom projektet “Ris till flis”. De fem intervjuade i vår undersökning hade genomgående likartade upplevelser av projektet. Studiens resultat mynnade ut i att interventionen lyckats tillföra nödvändiga faktorer för att tillgodose individernas behov på dimensionerna: psykosociala och ekonomiska behov, samt behovet av att kunna förutse och planera framtiden. Samtliga intervjupersoners individuella erfarenheter av livskvalitet hade på olika sätt förändrats till det positiva. Detta individuella perspektiv ska läggas till tidigare undersökning som konstaterat betydliga samhällsekonomiska besparingar. Vi finner vi att interventionen Ris till flis är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som ligger i linje med tidigare forskning och vedertagna teorier om vad som inverkar positivt på återgång i arbete och förhindrande av dåligt psykiskt mående.

I diskussionen lämnade vi frågeställningarna och går in på analysens latent nivå. Vi fann att undersökningen mynnade ut i tre teman, psykosociala och ekonomiska faktorer, till dessa fogar vi Strandhs (2001) teori om framtidstro. Vi har valt att

diskutera hur dessa förhåller sig till tidigare forskning och teorier. Lite senare kommer vi att sammanfatta de första två i PEN-modellen.

Det psykosociala behovet av arbete

Alla individer i undersökningen upplevde konstruktiva förändringar i sina liv genom anställningen. Hammarström (1994) talade om både fysiska och psykiska skadeverkningar av arbetslöshet, något som flera i undersökningen också sade sig ha erfarenheter från. Alla dessa mådde bättre både fysiskt och psykiskt av att delta i projektet. Tre av de intervjuade berättade också att deras tilltagande apati inför livet, försvunnit. De flesta i studien sade sig numer vara gladare och flera redogjorde målade för hur mycket de uppskattade det, för dem, nya sociala livet. En talade om "den sociala biten" som något väldigt viktigt och som individen inte tidigare riktigt förstått innebörden i. Stödet från arbetskamraterna visade sig inte upphöra med arbetsdagens slut utan fanns även utanför arbetet. Samtliga deltagare ansåg att, trots det förhållandevis tunga arbetet, var det jobbigaste med anställningen att den skulle komma att upphöra, emedan att den var begränsad till ett år. Deltagarna talade särskilt om ett förbättrat självförtroende, en större meningsfullhet och att arbetet som sådant, gett motivation till ytterligare arbete. Genom att veckan fylldes av arbetsdagar, blev helt plötsligt fritiden fritid, vilket den inte varit förut. Denna nyvunna tid för sig själva, med make/maka och/eller med barn, uppskattades särskilt och en person uttryckte att i livet innan projektet var allt lika, vardag som helgdag. Alla uppskattade rutiner och kollektiva åtaganden, att få ansvar för uppgifter, att jobba i team. Flera av intervjupersonerna berättade också om hur skönt det var att "komma ur sängen" eller att lämna det tröstlösa livet som "dagdrivare", även om att ett par av dem gärna skulle sova lite längre på morgnarna. Individerna i undersökningen hade genomgången grundskola och gymnasium eller motsvarande. Ingen av de intervjuade hyste allvarligare funderingar på någon vidareutbildning med högre studier. Däremot fanns hos ett par, tankar på ytterligare studier i språk och planer på körkort. Samstämmighet rådde dock om innehållet i programmet och samtliga ansåg att programmet erbjöd kompetenstillförelse. Dock önskade flera deltagare en större individuell variation på teoridagens innehåll.

Ovanstående resultat anknyter till den forskning som visat på de psykosociala funktioner ett förvärvsarbete har för människan. Alla i undersökningen hade inte framtiden tydligt utstakad för sig. Strandh (2001) fann i sin forskning att ifall en

individ är övertygad om att hon kommer att få arbete eller att det finns goda möjligheter till det, mår hon bättre. Detta är också en effekt av projektet som vi tydligt kunde urskilja. De psykologiska behoven av att ha ett arbete är väldigt stora eftersom att ett arbete inte enbart fyller ekonomiska behov utan också ett antal psykosociala. Dessa behov är svåra att tillfredsställa på annat vis än genom förvärvsarbete. Ett arbete ställer krav på en individ. Paul (2009) beskrev Jahodas teori om de fem latent, psykosociala faktorerna. Genom att ha ett arbete manas individen till en regelbunden aktivering som innebär social interaktion, vilket är viktigt för människan. Ytterligare en god konsekvens är den uppstrukturerad av tillvaron som minimerar ambivalens och tveksamheter inför hur dagarna ska planeras. Samtidigt ger arbetet en tillhörighet och en position i samhället där personen ingår i ett kollektiv och där alla strävar åt samma håll.

Projektet innehöll även viss kompetenstillförsel vilket enligt Strandh (2001) kunde göra individer konkurrenskraftiga och således var positivt för det mentala måendet. Marnetoft et. al (2001) visade på att utbildning kan vara en framgångsfaktor när det gäller återgång i arbete vilket talar för att fenomenet ”att lära sig något nytt” är psykologiskt välgörande och fyller grundläggande psykosociala behov. Ris till flis startade som en intervention med ett salutogent förhållningssätt och resulterade, enligt vår analys, i förändrat locus of control och ett högre KASAM hos samtliga deltagare. Detta är något vi ser har gått som en röd tråd genom alla intervjuer, även om individerna använt andra uttryck. Resultatet visade att alla de personer vi intervjuade upplevde en nytändning när förutsättningarna till förändring gavs och situationen blev hanterbar. Den undersökta interventionen var en empowerment-inriktad åtgärd där initiativtagarna hade förstått både de psykosociala och den ekonomiska vikten av att ha ett förvärvsarbete. Kramforsprojektet uppbyggdes därför med tanken att i så stor utsträckning som möjligt vara identiskt med ett vanligt förvärvsarbete.

Behovet av ekonomisk kontroll

De personer vi intervjuade var av olika kön och kom från olika sammanhang, åldrar och olika länder med skiftande kultur. Gemensamt var att alla individer i vår undersökning upplevde att den positiva förändringen i ekonomi gav nya livsmål och nytt framtidshopp. Våra intervjupersoner levde tidigare på försörjningsstöd och hade således väldigt låg ekonomisk standard. I projektet anställdes deltagarna med lönebidrag, vars nivå ganska markant skiljer sig från försörjningsstödet. Denna

skillnad i inkomst utgjorde en stor faktor i personernas upplevelse av livskvalitet. Detta faktum styrks av Strandhs (2001) studie som visade att endast de åtgärder som innefattade ett ersättningssystem liggande på inte alltför låg nivå, hade positiv effekt på mentalt mående. Vår undersökning visade på att alla upplevde ökningen i ekonomi som ytterst välgörande. Här ska vägas in att lönen för de anställda inte alls var anmärkningsvärt hög, men informanterna i vår studie var mangrant överens om hur betydelsefull inkomstökningen var för tillfredsställelsen av ekonomisk kontroll. Ökningen i inkomst som anställningen medförde hade för alla väldigt stor inverkan på det psykiska måendet. Kaufmann och Kaufmann (2005) rapporterade om Maslows behovshierarki som gjorde tydligt att en människa som bara har råd med mat för dagen, aldrig kommer uppåt i hierarkin och når inte tillfredsställelse gällande sociala behov, uppskattning och självförverkligande.

Detta knyter an till Nordenmark (1999) som rapporterade att människan fostras in i samhället av föräldrar, daghem, skola och så vidare in i ett vuxet liv till att bli en arbetande människa som tjänar pengar. Därför försöker de flesta skapa och upprätthålla en positiv självbild genom betalt arbete, medan andra söker alternativa vägar för att skapa och vidmakthålla sina självbilder. Individer som inte lyckas med detta mår dåligt. Detta gör att fenomenet med arbetets signifikans för psykisk hälsa befinner sig på ett kontinuum. En del människor har större psykosociala behov och mindre ekonomiska och för andra är det tvärtom. En av våra intervjupersoner talade om att ”man vänjer sig vid att leva på lite, även om att det tär på ens psyke”. Dock är det så att den strategi individer väljer för skapandet av sin egen självbild inte alltid är ett helt fritt och frivilligt val. Den enskildes sociala omständigheter spelar in, vilket gör att här kommer faktorer som social klass, ålder och kön in. Millet (2005) visade att väldigt mycket dessutom beror på vilket ”locus of control” individen har, något som också kan ha att göra med vilken kontext individen växt upp i. I ett konsumtionssamhälle som vårt kan det vara svårt för individer (särskilt de från sämre bemedlade socialklasser) att ligga på topp med kläder, datorer och mobiltelefoner. I synnerhet när den ekonomiska verkligheten inte tillåter detta eftersom att avlönat arbete saknas. En av våra informanter nämnde att det blev en stor förändring i livskvalitet när personen fick ekonomisk möjlighet att köpa annat än mat och kunde lägga lite pengar på sina intressen.

Möjlighet att något kunna förutsäga hur livet ska gestalta sig

De flesta av våra intervjupersoner hade egna planer efter avslutat arbete, en menade att om man har bestämt sig att skaffa jobb så får man ett. En hade fått arbete, några hade sökt annat arbete och en trodde sig först behöva mer studier. Två ville i alla fall först och främst ha ett nytt arbete, men kunde förstå att det kunde bli nödvändigt med en utbildning för att kunna aktualisera sig på arbetsmarknaden. En person i gruppen hade kommit till insikt om att inte försöka realisera en massa projekt som tidigare varit viktiga. Personen hade fått erbjudande om arbete, något han var beredd att tacka ja till. Istället för alla gamla planer skulle personen börja ägna sig åt andra saker som, under tiden i åtgärden, blivit allt viktigare: nämligen sitt nya arbete, förhållande till barnen och framtiden med dem.

Sammanfattningsvis kan vi säga att resultatet av vår studie bekräftar vad tidigare forskning och teorier kommit fram till. Det undersökta projektet som inkluderar förvärvsarbete, ekonomisk kontroll och möjlighet att planera framtiden, fungerar för att skapa framtidstro hos individerna själva, oavsett ifall tiden vid projektet direkt gav arbete eller inte. De intervjuade personerna förvärvade ett sunt "locus of control" som gav en vishet om vad de själva kunde påverka och var de kunde få erforderlig hjälp med sådant de inte kunde klara själva. Dessutom erhöll de insikt i vad som av olika anledningar ligger utanför deras kontroll.

Exempel på personers situation i PEN-modellen

I vår studie kunde vi se vissa skillnader mellan olika personer beträffande dimensionerna i Nordenmarks (1999) PEN-modell. En person kom från sammanhang som gjorde att individen vid inflyttningen till Sverige och mötet med de ekonomiska trygghetssystem vi har här (försörjningsstöd), upplevde en, med sina mått mätt, ekonomiskt godtagbar situation. Den individen hade å andra sidan mycket stora psykosociala behov som vid anställningen fullkomligt förändrade tillvaron när umgänget med och stödet från arbetskamrater och andra aktörer fanns till hands.

En annan individ upplevde sällskapet med sig själv som ganska tillräckligt. Personen hade däremot inte medel att kunna utöva sina fritidsintressen och unna sig något innan den introducerades i projektet. Två av de övriga deltagarna led tidigare både psykosocial och ekonomisk brist, vilket visade sig under intervjuerna. Båda personerna kunde äntligen unna sig och barnen lite extra. Båda var glada att ha kommit från de

gamla sammanhangen, ville absolut inte tillbaks, och värderade arbetet och de extra slantarna högt.

Tittar vi på PEN-modellen ser vi hur personerna ovan befinner sig i olika situationer. Den person med låga ekonomiska behov men höga psykosociala, riskerar att hamna i en identitetskris när inte behoven tillfredsställs. Den som tvärtom har höga ekonomiska behov men låga psykosociala, upplever ekonomisk deprivation. Har individen, som de två sist nämnda, stora behov av både ekonomisk och psykosocial art och inte får dessa tillgodosedda, vilket oftast sker genom förvärvsarbete, riskerar denne eller denna att hamna i desperation. Modellen stämmer väl överens med de uppfattningar vi fick under intervjuerna med dessa individer.

METODDISKUSSION

Vår inledande ambition om en kvantitativ studie med kontrollgrupp visade sig ogörlig. Anledningen var att vi inte kunde nå nog många deltagare för att dessa skulle kunna utgöra tillräcklig grund för statistik. Med tanke på vårt syfte blev vi helt nöjda med valet att göra en kvalitativ studie med fenomenologisk, hermeneutisk ansats; en fallstudie med semistrukturerade intervjuer av fem anställda i Ris till flis. Tack vare denna metod kunde vi utveckla mer djupgående förståelse av respondenternas erfarenheter.

En möjlig svaghet i studien kan vara att vi använde oss av bekvämlighetsurval (Bryman, 2001/2006), genom att den ansvarige själv utsåg individer till intervjun. Detta kan leda till skevhet i urvalet om endast positiva individer tillfrågades, men eftersom alla blev insatta i de etiska förhållningsorderna om bland annat frivillighet att delta bör detta inte ha varit ett problem. Vi upplevde inte att de enbart var positiva i sina åsikter, även om det mesta som sades i det stora hela var väldigt samstammigt positivt.

Vi upplevde att det fanns en styrka i att använda en semistrukturerad intervjuguide där det finns möjlighet att vara flexibel men ändå ha en struktur under intervjun. De tydliga kategorierna gjorde det lättare att hålla sig inom det givna området och samtidigt en hjälp i analysdelen. Valet att ljudinspela alla intervjuerna och att endast samma person ställde frågorna fungerade bra. Ljudinspelningen underlättade vid transkribering av

texten eftersom vi kunde få med allt som sades under intervjun. För att skapa så god överförbarhet som möjligt har vi försökt beskriva detaljerna från det undersökta sammanhanget så noga vi kunnat, och med samma noggrannhet detaljredovisat proceduren från att vi fick uppdraget till färdig uppsats.

FÖRSLAG PÅ FORTSATTA STUDIER

En rekommendation från oss är att våra uppdragsgivare, i det fall dessa vill stärka resultatet ytterligare, gör en triangulering genom att redan nu påbörja ett utvärderingsarbete utifrån en positivistisk hållning. En kvantitativ studie med den nya gruppen som får interventionen jämförs med en kontrollgrupp bestående av LTA som inte får insatsen. En god idé vore att följa upp vår studie med en longitudinell undersökning som följer individerna i denna undersökning och studerar hur de positiva effekterna av insatsen, med betoning på empowerment, ”locus of control” och KASAM, påverkar individerna över tid på dimensionen livskvalitet.

REKOMMENDATIONER TILL FÖRÄNDRINGAR

Vår studie har visat samstämmighet med tidigare forskning och vedertagna teorier om vad det är i förvärvsarbetet som inverkar positivt på människans mentala mående. Vi konstaterade dock en starkt övervägande andel manliga anställda i projektet och vi upplever att detta beror på projektets huvudsakligen inriktning mot tungt skogsarbete. Vi ser möjligheter, dels till konstruktiva kompletteringar till befintlig organisation, dels tillfällen till förlängning, kontinuitet, något som ”tar vid” när anställningen vid projektet avslutas. Vi vill ödmjukt presentera våra idéer.

Vård, skola, omsorg är områden som står under kommunens försorg och som ofta är starkt belastade och är i behov av arbetskraft. Exempel på områden kan vara: värdinnor på sjukhus och äldreomsorg, kompletterande hemtjänst, resurs i skolan med läxhjälp, vuxna på skolan och dagis- och fritidsverksamhet.

Matchning mot arbeten där behoven av arbetskraft finns. Exempel kan vara utbildning mot CNC och plåt/svets, för att aktualiseras inom verkstadsindustrin eller validering av yrkeskunskap som bilmekaniker, plåtslagare och rörmokare.

Ett förslag vi också vill nämna är sociala företag, eftersom att ett sådant initiativ skulle kunna skapa arbetstillfällen efter projektets slut. Kramforsprojektet skapar

förutsättningar för människor i utsatta positioner att själva kunna formulera mål och nå dessa. Genom att stimulera socialt företagande kan detta fungera som en språngbräda ut i arbetslivet. I Iggesund har socialbidragsnorm gjorts om till lönebidrag när individen anställs i ett socialt företag. Vi kan nämna några exempel på sociala företag i Gävleborg. Det finns kooperativ som driver lägenheter, loppis och café. Några kör ut mat till äldre, äger en fastighet, driver systuga och arbetar med kompletterande hemtjänst, driver kiosk på äldreboende, bemannar skola med cafévagn och sysslar med catering. Coompanion är företagsrådgivare med särskild inriktning mot socialt företagande som samordningsförbundet kan kontakta och skriva samarbetsavtal med. Dessa skulle löpande kunna hålla undervisning med mera för deltagarna i projektet för att på så sätt stimulera idéer.

REFERENSER

Abrahamsson, K., Bradley, G., Brytting, T., Eriksson, T., Forslin, J., Miller, M., Söderlund, B., & Trollestad, C. (2003). *Friskfaktorer i arbetslivet*. Stockholm: Prevent.

Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Danmark: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber. (Originalarbete publicerat 2001).

Dagens arena. Hämtad 24 februari 2011, från <http://dagensarena.se/nyheter/antalet-langtidsarbetslosa-har-fordubblats-sedan-finanskrisen/>

Finsam. Hämtad 24 februari 2011, från www.susam.se/finsam/om_finsam/

Graneheim, U.H., & Lundman, B. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. /Electronic version/. *Nurse Education Today*, Volume 24, Issue 2, February 2004, Pages 105-112. doi:10.1016/j.nedt.2003.10.001

Hammarström A., Health consequences of youth unemployment. /Electronic version/. *Public Health*. Volume 108, Issue 6, November 1994, Pages 403-412. doi:10.1016/S0033-3506(94)80097-9

Hammarström, A. & Janlert, U. Early unemployment can contribute to adult health problems: results from a longitudinal study of school leavers. /Electronic version/. *J Epidemiol Community Health*. Volume 56, August 2002, Pages 624-630. doi:10.1136/jech.56.8.624

Jacobsen, D.I. (2007). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2005). *Psykologi i organisation och ledning*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Marnetoft, S.U., Selander, J., Bergroth, A., Ekholm, J. (2001). Factors associated with successful vocational rehabilitation in a Swedish rural area. /Electronic version/. *Journal of Rehabilitation Medicine*. Volume 33, 2001, Pages 71-78. doi:10.1080/165019701750098902

Medin, J. & Alexanderson, K. (2000). *Begreppen hälsa och hälsofrämjande – en litteraturstudie*. Lund: Studentlitteratur.

Millet, P. (2005) *Locus of control and its relation to working life: Studies from the fields of vocational rehabilitation and small firms in Sweden*. Luleå universitet. ISSN 1402-1544. Hämtad 24 februari 2011, från <http://epubl.ltu.se/1402-1544/2005/13/LTU-DT-0513-SE.pdf>

Nationalencyklopedin. Hämtad 25 februari 2011, från www.ne.se/livskvalitet

Nordenmark, M. (1999) *Unemployment, employment, commitment and well-being*. Doctorial theses at the Department of Sociology, Umeå Universitet, No 10. Umeå Universites tryckeri.

Nordenmark, M., Strandh, M. (1999) *Towards a Sociological Understanding of Mental Well-Being among the Unemployed: The Role of Economic and Psychosocial Factors*. Hämtad 28 april 2011, från <http://soc.sagepub.com/content/33/3/577>

Novo, M., Hammarström A., Janlert, U. (2000) Health hazards of unemployment--only a boom phenomenon? A study of young men and women during times of prosperity and times of recession. /Electronic version/. *Public Health*. Volume 114, Issue 1, January 2000, Pages 25-29. doi:10.1038/sj.ph.1900615

Paul, K.I., Geithner, E., Moser, K. Latent Deprivation Among People who are employed, unemployed or out of the labour force. /Electronic version/. *The Journal of Psychology*. Volume 143(5), 2009, Pages 477–491. Heldref Publications. doi:10.3200/JRL.143.5.477-491

Riksdagen. Regeringsformen. Hämtad 27 februari 2011, från riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3925#K1

Samordningsförbundet Kramfors. Hämtad 24 februari 2011, från www.finsamkramfors.se

SFS 2000:634 Förordning om arbetsmarknadspolitiska program. Hämtad 24 februari 2011, från www.notisum.se/rnp/sls/lag/20000634.htm

Socialstyrelsen. Hämtad 24 februari 2011 från www.socialstyrelsen.se/ekonomisktbistand

Stefansson, CG. Long-term unemployment and mortality in Sweden, 1980-1986. /Electronic version/. *Social Science & Medicine*. Volume 32, Issue 4, 1991, Pages 419-423. doi:10.1016/0277-9536(91)90343-B

Strandh, M. *State Intervention and Mental Well-being Among the Unemployed*. Inl Soc. Pol., Volume 30, 1, Pages 57–80. 2001. Cambridge University Press. Hämtad 26 april 2011, från <http://journals.cambridge.org>

Thomsson, H. (2010) *Reflexiva intervjuer* Studentlitteratur AB, Lund.

Vahlne Westerhäll, L., Bergroth, A., & Ekholm, J. (2008). *Rehabiliteringsvetenskap. Rehabilitering till arbetslivet i ett flerdisciplinärt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.

World Health Organisation (WHO). Hämtat 21 maj 2011, från www.who.int/mental_health/media/en/76.pdf

BILAGOR

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrundsinfo; (ålder, tidigare erfarenhet som utbildning och arbeten).

Olika temaområden

Arbetsuppgifterna

Vilka förväntningar hade Du på arbetet?

Upplever Du att Du kan påverka din arbetssituation?

Hur har Du upplevt arbetsuppgifterna? (Meningsfulla eller onödiga?)

Upplever Du att arbetsuppgifterna skulle kunna förbättras? I så fall på vilket sätt?

Har arbetsuppgifterna varit för tunga i förhållande till besvären?

Upplever Du att du klarat av uppgifter Du inte trott dig kunna?

Upplevelser av projektet

Hur upplevde Du att vara med i "Ris till flis projektet"?

Är det en bra åtgärd för att hjälpa långtidsarbetslösa?

Ändrades din inställning under arbetets gång?

Har det varit en bra utmaning?

Finns det något som fattas eller borde förbättras i projektet "Ris till flis"?

Vad har varit bra respektive dåligt med projektet?

Har det varit roligt att vara med i projektet?

Hur upplevde Du det innan projektet?

Stöd från arbetsledaren/samhället

Hur upplevde Du stödet från arbetsledaren?

Upplever/upplevde Du att stödet är/var tillräckligt för att klara av arbetet?

Upplever Du att det har varit bra för dig med samverkan mellan de olika myndigheterna?

Har Du någon idé eller förslag på hur myndigheterna kan samverka för att det ska vara bättre för individen?

Hur upplever Du stödet från facket?

Delaktighet i samhället

Hur upplever Du din delaktighet i samhället?

Har den ändras något under tiden du varit med i projektet?

Har den här anställningen förändrat din syn på dig själv?

Livsmål

Har den här tiden i projektet förändrat dina mål i livet?

Har Du kunnat förverkliga dina mål i livet?

Upplever Du att du har meningsfulla fritidsaktiviteter?

Har Du möjlighet till att utöva någon/några?

Arbetsökande/studier

Har studierna 2 dagar/vecka motiverat dig till fortsatta studier?

Har studierna gett dig några verktyg för framtida förvärvsarbete?

Har din motivation ökat när det gäller arbetsökande?

Upplever Du att Du fått mera kunskap i ditt arbetsökande?

Tror Du att det kommer att vara/har det varit lättare för dig att få ett nytt arbete efteråt?

Har Du/har Du haft nytta av anställningen?

Har det motiverat dig till arbete?

Bilaga 2: Analysschema

Kategori	Citat	Kondensering	Subtema	Tema	Teori
Upplevelser av projektet	Att bli mer självständig. Ja, att få rutiner, det saknade jag väldigt mycket	Ville ha rutiner och att utvecklas till att bli mera självständig	Förändring	Fasta rutiner	PEN-modellen Psykosociala behov
Upplevelser av arbetsuppgifter	Man måste vara sådan så att man gillar att åka runt, jobba överallt och verkligen ställa upp på sina jobbarkompisar	Man måste ställa upp både på olika sysslor och på kamrater	Social kompetens	Delaktighet i kollektiva syften	
Stöd av myndigheter fack och arbetsledare	Arbetsledare: min chef...är väldigt förstående Ansvarig: det är där som kommunikationen inte sker så bra... Fack: Vi har en bra på facket som man kan ta kontakt med om man vill någonting eller om det är problem, så de är ett bra stöd Myndigheter: vi samlas här på resurscentrum, de kommer hit och pratar om allt. Det har fungerat bra och jag har fått allt jag behöver.	Förstående arbetsledare Önskade bättre kommunikation mellan chef och anställda. Facket är ett bra stöd. Bra med alla myndigheter samlade	Stödet är viktigt	Sociala kontakter	
Delaktighet i samhället	Det är bra att tjäna egna pengar du gör som du vill. Du betalar egen skatt, det är många saker det är bra.	Egen försörjning ger ansvar och delaktighet	Delaktighet och ekonomi	Social gemenskap/ Ekonomi	PEN-modellen Psykosociala behov/ Ekonomiska faktorer Strandhs tillägg Framtidstro
Upplevelser att kunna införliva sina livsmål	Jag säger att jag har ju pengar över varje månad...så jag har ju då en liten buffert att ta av.	En stabil ekonomi är en förutsättning att kunna planera för framtiden.	Framtidsutsikter	Ekonomi	
Fortsatta arbete eller studier	Arbete: man kan fixa jobb, man behöver inte gå omkring på stan och vara arbetslös jag kan fråga själv. Studier: Först utbildning sedan kan jag planera och få jobb.	Har möjlighet att ordna arbete själv. Utbildning är viktigt för att kunna få ett arbete.	Ökat självförtroende Insikt	Status och identitet	

Sandviken 2011-03-28

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Studie av långtidsarbetslösas upplevelser av interventionen Ris till flis

Inom våra studier i Rehabiliteringsvetenskap vid Mittuniversitetet ska vi skriva en C-uppsats och genomföra en studie på uppdrag av Samordningsförbundet i Kramfors/Sollefteå. Vi skulle behöva Din hjälp med uttagning av intervjupersoner. Nu undrar vi om det är möjligt att Du kan fråga om det finns 5-6 stycken som är intresserade att ingå i studien.

Vi vill genom enskilda intervjuer ta reda på individens upplevelser av interventionen Ris till flis. Teman vi tänkt diskutera under intervjun är arbetsuppgifterna, arbetssökande, individens livsmål, stödet från arbetsledaren, myndigheter och samhället. Deltagandet är frivilligt. Varje intervju tar ca 45 minuter och vår förhoppning är att ljudupptagning medges.

Respondenternas svar kommer att behandlas konfidentiellt. Ingen kommer att kunna identifieras i uppsatsen och uppgifterna kommer inte att användas till något annat syfte. Efter att vi presenterat vår uppsats i början av juni kommer allt material att förstöras, både ljudinspelningar och anteckningar.

Vi har för avsikt att kunna genomföra intervjuerna under 2 dagar i slutet på vecka 14. Du får gärna kontakta oss om du har några frågor om intervjun eller rapporten.

Med vänlig hälsning

Catharina Isenberg

070-3328762

E-post: catharina.isenberg@hotmail.com

Stefan Isenberg

070-3777386

E-post: stefan.isenberg@gmail.com

Handledare:

Mikael Nordenmark

Mittuniversitetet

Institutionen för hälsovetenskap

070-6892208

E-post: mikael.nordenmark@miun.se

Bilaga 4: Socioekonomi

(Projektöversikt av Åke Johansson, verkställande tjänsteman, Samordningsförbundet i Kramfors/Sollefteå)

Ris-Flis	år 1	År 2	År 3	Totalt/person	10 personer
Lön	180 000 kr			180 000 kr	
A-kassa		139 846 kr	19 385 kr	159 231 kr	
Försörjningsstöd	- kr	- kr	70 615 kr	70 615 kr	
Kommunal intäkt	41 112 kr	31 941 kr	4 427 kr	77 480 kr	
Kommunal kostnad	- kr	- kr	70 615 kr	70 615 kr	
via Finsam 25%	- 16 223 kr	- kr	- kr	16 223 kr	
Kommunens nettointäkt	24 890 kr	31 941 kr	- 66 188 kr	9 357 kr	- 93 572 kr
+ projektkostnader				27 181 kr	- 271 807 kr
					- 365 379 kr
Synergivinst under 3 år					????

Ris-Flis	4 personer i jobb från år 2
Lön	
A-kassa	
Försörjningsstöd	
Kommunal intäkt	958 226 kr
Kommunal kostnad	- 494 305 kr
via Finsam 25%	- 162 225 kr
Kommunens nettointäkt	301 696 kr
+ projektkostnader	- 271 807 kr
	29 889 kr

Ingen åtgärd	år 1	År 2	År 3	Totalt/person	10 personer
Lön	0			- kr	
A-kassa		0	0	- kr	
Försörjningsstöd	90000	90000	90000	270 000 kr	
Kommunal intäkt	0	0	0	- kr	
Kommunal kostnad	0	0	0	- kr	
via Finsam 25%	- kr	0	0	- kr	
Kommunens netto	- 90 000 kr	- 90 000 kr	- 90 000 kr	- 270 000 kr	- 2 700 000 kr